

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Горянського Сергія Вікторовича
на тему «Філософські аспекти розвитку ІТ-освіти в Україні», подану на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 033 Філософія

Сучасний етап цивілізаційного розвитку нерозривно пов'язаний зі становленням інформаційного суспільства та стрімким переходом до концепту «smart-society» (розумного суспільства). У цих умовах цифрові технології перестають бути виключно інструментальним засобом, перетворюючись на визначальний фактор соціокультурних, економічних та освітніх трансформацій. Відтак, ІТ-освіта набуває статусу стратегічної сфери, що формує не лише суто професійні компетенції, а й новий тип мислення, відповідний викликам глобалізованого світу. Філософська рефлексія цього феномену стає нагальною потребою, адже тотальна інформатизація вимагає глибокого осмислення її впливу на природу людини, суспільні інститути та пізнавальні практики.

Актуальність дослідження Сергія Вікторовича Горянського особливо увиразнюється в контексті сучасних українських реалій. Вітчизняна ІТ-галузь сьогодні виступає потужним локомотивом цифрової економіки та гарантом національної інформаційної безпеки, зокрема і в умовах воєнного стану. Водночас інтеграція України до європейського та глобального цифрового простору вимагає докорінної модернізації національної системи підготовки фахівців. Дослідження філософських аспектів розвитку ІТ-освіти дозволяє вийти за межі вузькотехнократичного підходу, розкриваючи гуманістичний, ціннісний та інноваційний потенціал інформаційних технологій у процесі розбудови нашої держави.

Окремо варто відзначити високу наукову перспективність обраного дисертантом напрямку, який виходить далеко за межі локальної освітньої проблематики. У контексті подальшої еволюції «смарт-суспільства», розгортання Індустрії 4.0 та тотальної алгоритмізації соціальних процесів,

суспільна потреба у філософському осмисленні ІТ-технологій лише експоненційно зростатиме. Проведене Сергієм Вікторовичем дослідження закладає міцний епістемологічний та методологічний фундамент для цілої низки майбутніх міждисциплінарних розвідок. Зокрема, надзвичайно багатообіцяючим вбачається подальше вивчення синергії генеративного штучного інтелекту та людського капіталу в освітніх екосистемах, розробка етичних кодексів розробників, а також поглиблення філософсько-правових концепцій захисту інтелектуальної власності та цифрового суверенітету нації. Це свідчить про те, що робота не лише фіксує поточний транзитний стан ІТ-освіти, але й формує потужний теоретичний плацдарм для стратегічного моделювання майбутнього України як повноцінного, правового та конкурентоспроможного суб'єкта глобального інноваційного простору.

Дисертація Сергія Вікторовича Горянського «Філософські аспекти розвитку ІТ-освіти в Україні» є сучасним і концептуально цілісним дослідженням. Автор не обмежується описом педагогічних чи технологічних методик, а здійснює ґрунтовний соціально-філософський аналіз ІТ-освіти як складного багаторівневого соціокультурного явища. Здобувач переконливо доводить, що підготовка ІТ-фахівців має спиратися на нову освітню парадигму, у якій технологічна раціональність органічно поєднується з соціальною відповідальністю та розумінням глобальних наслідків впровадження інновацій. Такий підхід робить роботу вагомим внеском у вітчизняну філософію освіти.

Наукова новизна роботи зумовлена вдалим синтезом соціально-філософського, системного та інформаційно-синергетичного підходів до аналізу освітнього простору постіндустріальної епохи. Дисертант пропонує розглядати ІТ-освіту як відкриту соціальну систему, що постійно еволюціонує у відповідь на виклики когнітивного капіталізму. Важливим здобутком автора є концептуалізація поняття цифрової культури фахівця, яка включає не лише володіння мовами програмування, а й здатність до критичної рефлексії, розуміння етики поведінки з великими даними та повагу до інтелектуальної власності.

Наукова новизна дисертаційного дослідження також полягає у концептуалізації ІТ-освіти не як вузькоспеціалізованої системи підготовки технічних кадрів, а як фундаментального інституту транзиту до «smart-society» (розумного суспільства). Дисертанту вдалося подолати традиційний інструментально-технократичний підхід, запропонувавши оригінальну соціально-філософську модель освітнього простору епохи когнітивного капіталізму. Автором ґрунтовно доведено, що архітектура сучасної ІТ-освіти має конструювати не просто ефективного оператора коду, а свідомого «смарт-громадянина» інформаційного суспільства, здатного зберігати власний когнітивний та цифровий суверенітет, протистояти інформаційному шуму і відповідально моделювати нові форми соціальної взаємодії у глобальних мережах.

Суттєвим елементом наукової новизни є також розробка автором аксіологічних засад цифрової культури майбутнього ІТ-фахівця, де етична рефлексія нерозривно пов'язана з правовою свідомістю. Здобувач новаторськи осмислює проблему формування культури поваги до інтелектуальної власності в парадоксальних умовах відкритого доступу (open source) та стрімкої експансії генеративного штучного інтелекту. У роботі концептуально обґрунтовано, що нова парадигма ІТ-освіти мусить базуватися на принципах академічної доброчесності, інформаційної гігієни та кібербезпеки. Це дозволяє виховати розробника, який глибоко усвідомлює межі власної моральної та правової відповідальності за алгоритмічне відчуження продукту чи приховану маніпуляцію великими даними (Big Data). Такий інтегративний філософський синтез відкриває нові горизонти для системної модернізації вітчизняної освітньої політики.

Структура дисертації відзначається логічною послідовністю та повністю відповідає поставленим меті і завданням. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Обрана архітектоніка дозволяє здобувачеві здійснити переконливий перехід від аналізу теоретико-методологічних засад до дослідження аксіологічних вимірів та праксеологічних

перспектив вітчизняної ІТ-освіти. Дослідження спирається на репрезентативну джерельну базу, що включає сучасні праці з філософії інформації, етики цифрових технологій та соціології освіти. Текст викладено чіткою науковою мовою з коректним використанням категоріального апарату.

Перший розділ роботи фокусується на теоретико-методологічних проблемах розвитку ІТ-освіти. Автор здійснює глибокий ретроспективний та концептуальний аналіз становлення цієї сфери. Здобувач обґрунтовано доводить, що сучасна освіта функціонує в умовах переходу до парадигми безперервного навчання (lifelong learning), де вміння працювати з інформаційними потоками стає базовою життєвою компетенцією. Філософський аналіз когнітивних трансформацій суб'єкта навчання у цифровому середовищі дозволяє автору виявити ключові суперечності між традиційними академічними моделями та вимогами динамічного «сма́рт-суспільства».

Дисертант на с. 73 дає чітке визначення: «ІТ-освіта як філософський концепт може бути визначена як інтегративна система знань, практик та технологій, яка забезпечує здобуття технічних навичок у сфері інформаційних технологій та формують нові форми пізнання, взаємодії та соціальної відповідальності в контексті цифрової епохи». На мою думку, варто відзначити високу концептуальну зрілість та евристичну цінність даного визначення. Автор абсолютно слушно відходить від вузькотехнократичного розуміння, розглядаючи ІТ-освіту не як простий тренінг із написання коду, а як складну «інтегративну систему». З позицій соціальної філософії та теорії інформаційного суспільства, особливо значущим є акцент здобувача на формуванні «нових форм пізнання, взаємодії та соціальної відповідальності». Проте, розвиваючи цю змістовну дефініцію в координатах становлення «smart-society» (розумного суспільства), варто зробити концептуальне уточнення. Сучасні «нові форми пізнання» неминуче вимагають формування специфічної цифрової культури та навичок інформаційної гігієни в умовах когнітивного перевантаження. Своєю чергою, «соціальна відповідальність» в епоху глобальних мереж має обов'язково артикулюватися через призму кібербезпеки, цифрової етики та неухильної

поваги до інтелектуальної власності. Втім, це міркування швидше доповнює запропонований автором концепт, який вельми вдало фіксує перехід від традиційної до інноваційної, «розумної» освітньої парадигми цифрової епохи.

Також сильним боком першого розділу є аналіз проблеми подолання розриву між технічною та гуманітарною культурами. Дисертант розглядає технологію не як зовнішній придаток до людини, а як середовище її соціального становлення. Дослідник справедливо наголошує, що головним завданням сучасної ІТ-освіти є формування цілісної особистості. Це вимагає впровадження ефективних міждисциплінарних підходів, де вивчення комп'ютерних наук обов'язково доповнюється соціально-філософською рефлексією над природою штучного інтелекту та віртуальної реальності.

Другий розділ дисертації присвячений надзвичайно важливій темі – аксіологічним та етичним вимірам підготовки ІТ-фахівців. Сергій Вікторович детально аналізує ціннісні орієнтири цифрової молоді та вплив корпоративної культури транснаціональних ІТ-компаній на освітній процес. Особливої уваги заслуговує розгляд проблеми цифрової етики та соціальної відповідальності розробника за створені програмні продукти. У цьому контексті автор слушно актуалізує питання захисту приватності, інформаційної гігієни та кібербезпеки, що є фундаментом правової культури в інформаційну добу.

Окремим позитивним аспектом другого розділу є звернення автора до проблеми академічної доброчесності та культури інтелектуальної власності. Здобувач демонструє розуміння того, що легкий доступ до відкритих кодів та стрімкий розвиток генеративних нейромереж породжують нові виклики для освітньої системи. Автор переконливо аргументує, що ціннісно-нормативний каркас сучасного розробника має формуватися на перетині поваги до відкритого доступу (open source) та неухильного дотримання авторських прав творців інформаційного продукту.

Третій розділ має виражене прагматичне спрямування і присвячений перспективам модернізації ІТ-освіти в Україні. Дисертант пропонує комплексне філософське бачення інтеграції вітчизняної освітньої системи до європейського

інноваційного простору. Аналізуються моделі державно-приватного партнерства, взаємодія університетів із IT-кластерами та неформальними ініціативами. Здобувач робить обґрунтований висновок про необхідність переходу до проєктно-орієнтованих практик, що стимулюють креативність, інноваційне мислення та соціальну відповідальність майбутніх архітекторів цифрового світу.

Зауваження та побажання:

Позитивно оцінюючи масштабність і глибину дослідження Сергія Вікторовича Горянського, вважаємо за необхідне висловити низку зауважень і міркувань дискусійного характеру:

1. Позитивно оцінюючи звернення дисертанта до концепту «смарт-суспільства» (smart-society) як ключового маркера сучасних цивілізаційних трансформацій, варто вказати на певну тенденцію до його технократичного звуження в тексті роботи. Дослідник здебільшого розглядає смарт-суспільство через призму високої насиченості освітнього та соціального простору інтелектуальними технологіями, алгоритмами та мережами. Проте з позицій соціальної філософії та теорії когнітивного капіталізму, справжнє «розумне суспільство» – це не про тотальну експансію «розумних речей», а насамперед про якісно новий рівень інтелектуального, правового та етичного суверенітету самого соціального суб'єкта. Якщо IT-освіта зосереджуватиметься виключно на підготовці архітекторів цифрової інфраструктури, оминаючи формування глибокої інформаційної культури, ми ризикуємо опинитися в парадоксальній ситуації: високотехнологічне смарт-середовище буде населене когнітивно пасивними індивідами, які повністю делегували власну суб'єктність та право прийняття рішень штучному інтелекту. Відтак, дисертанту варто було б гостріше проблематизувати цей епістемологічний розрив, наголосивши, що надзавданням IT-освіти є не просто кадрове обслуговування технологічного прогресу, а виховання «смарт-громадянина», здатного до критичної рефлексії, інформаційної гігієни та збереження людської монополії на смислотворення в епоху глобальної інформатизації.

2. На с. 116 дисертант цілком виправдано звертається до методології М. Фуко «що влада – це не лише заборона, а й продукція: вона формус норми, категорії, класифікації. У цифровій освіті це проявляється у нових формах дисциплінарного контролю: моніторинг активності, трекінг часу, автоматичні рейтинги, персональні траєкторії, побудовані алгоритмами» (с. 116 дисертації), щоб описати нові форми дисциплінарного контролю в цифровій освіті, такі як моніторинг активності, тайм-трекінг та алгоритмічні рейтинги. Проте, з позицій соціальної філософії інформаційного суспільства, варто було б поглибити цю тезу, вийшовши за межі класичної концепції «паноптикуму». У реаліях сучасного когнітивного капіталізму та розгортання глобальних освітніх платформ такий алгоритмічний трекінг є не лише інструментом дисциплінарної влади, а й прихованим механізмом *відчуження*. Кожна дія здобувача освіти, його увага, персональні траєкторії та витрачений час перетворюються на «цифровий слід» і великі дані (Big Data), які згодом привласнюються та монетизуються власниками технологій. Відтак, автору варто було б гостріше проблематизувати питання цифрового суверенітету особистості: як в умовах такого тотального смарт-моніторингу зберегти право людини на інформаційну приватність, когнітивну автономію та захист власних даних від невидимої комерційної експлуатації транснаціональними ІТ-корпораціями.

3. Розмірковуючи про аксіологічні аспекти (другий розділ), дисертант дещо омине гостру проблему співвідношення глобального і національного. В умовах транснаціоналізації ІТ-індустрії українська освіта постає перед ризиком стати лише постачальником «сировинних» інтелектуальних ресурсів для світових корпорацій. Аналіз цього соціокультурного ризику посилив би критичний рівень роботи.

4. Описуючи етичні виклики цифровізації, автор фрагментарно торкається філософсько-правових проблем інтелектуальної власності в епоху Штучного Інтелекту. З огляду на те, що машинне навчання кардинально змінює уявлення про авторство коду, етика інтелектуальної власності мала б стати однією з ключових фокус-тем при аналізі цінностей майбутнього ІТ-фахівця.

5. Окремі підрозділи третього розділу (зокрема ті, що стосуються аналізу освітніх платформ) носять дещо описовий характер, тяжіючи скоріше до соціології освіти або педагогіки, ніж до глибинної соціально-філософської рефлексії над цими інструментами.

Загальний висновок. Висловлені міркування мають дискусійний характер і не знижують загальної високої оцінки наукової праці. Дисертаційна робота Горянського Сергія Вікторовича на тему «Філософські аспекти розвитку ІТ-освіти в Україні» є самостійним, концептуально цілісним і завершеним науковим дослідженням, яке вирішує важливе наукове завдання соціальної філософії в умовах становлення інформаційного суспільства.

Робота повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. Її автор, Горянський Сергій Вікторович, цілком заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія.

Офіційний опонент:

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії та психології
Київського університету

інтелектуальної власності і права

Ольга КИВЛЮК

Ректор Київського університету
інтелектуальної власності і права
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України

Василь ФЕЛИК